

Абдуванова Г.К., Нуркулова Н.М.

ҮЙ-БҮЛӨЛҮК МАМИЛЕДЕГИ МЫЙЗАМДУУЛУК

Абдуванова Г.К., Нуркулова Н.М.

ЗАКОННОСТЬ В СЕМЕЙНЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЯХ

G.K. Abduravova, N.M. Nurkulova

THE LEGALITY OF FAMILY RELATIONSHIPS

УДК: 347.6

Бул макалада азыркы учурдун көйгөйү болгон үй-бүлөлүк зомбулук акыркы жылдары эң актуалдуу маселеге айланып бара жаткандыгында. Үй-бүлөдө ур-токмокко, катуу мамиле, зомбулукка кабылып жаткандардын басымдуу бөлүгүн аялдар түзөт.

Негизги сөздөр: *психологиялык зомбулук, уруп-сабоо, үй-бүлө кодекси, эксперт, экономикалык зомбулук, басмырлоо.*

В этой статье мы представляем проблему семейного насилия. Избиения членов семьи в последние года стало наиболее острой проблемой. Во многих случаях преобладающей части семейного насилия подвергаются женщины.

Ключевые слова: *психологическое насилие, избиение, семейный кодекс, эксперт, экономическое насилие, дискриминация.*

In this article we present the problem of domestic violence. Beatings of family members have become the most acute problem in recent years. In many cases, the majority of domestic violence is perpetrated against women.

Key words: *psychological abuse, battering, family code, expert, economic violence, discrimination.*

Үй-бүлөдөгү зомбулук маселеси социалдык оор жараат катары Кыргызстанда эле эмес, дүйнө жүзүндө жашап келет. Биз муну көп учурда элдин абалына, жашоо деңгээлине, билимине, коомго карата көз карашына, улуттук баалуулуктарына, ошол мамлекеттин өсүп-өнүгүүсүнө байланыштырып келгенбиз. Бирок чындап келгенде мунун тамыры өтө терең, өтө катуу. Эксперттердин айтымында, үй-бүлөлүк зомбулуктун негизги төрт түрү бар: **уруп-сабоо, сексуалдык, психологиялык** жана **экономикалык** зомбулуктар.

Уруп-сабоо – бул күч колдонуунун негизинде (аракет) ден-соолугуна жеңил же оор залал келтирүү [1]. Сексуалдык – бул аялды ой-боюна койбой жыныстык катнашка мажбурлоо.

Психологиялык зомбулукка – бул кемсинтүү, шылдыңдоо, коомчулукка аралаштырбоо, сурак алуу, өлтүрүп коём деп коркутуу кирет.

Ал эми экономикалык зомбулукка дуушар болгон аялдын күйөөсү каражатты жөнү жок көзөмөлдөп, билим алууга, иштегенге уруксат бербейт. Ар кандай иликтөөлөргө караганда, Кыргызстанда аялдардын 75% ушул өңдүү зомбулуктун кайсы бир түрүнө кабылышат.

Бул жабык маселе. Муну көп аял башынан өткөргөн учурлар болгон, бирок эч качан айткысы келбейт, айткандан заарканат, уялат. Айтайын десе биринчиден, укуктарын билбейт. Экинчиден, каякка барып укугун коргош керектигинен кабарсыз. Буга убакыт, билим, акча талап кылынгандыктан көп аялдардын укуктарын коргоп чыкканга мүмкүнчүлүгү жок. Дагы башка маселе, коомдо эркек үстөмдүк кылышы керек, ал бийликти алып барыш керек, эркектин сөзүн угуш керек, ага баш ийиш керек деген калыптанып калган көз караштар да бул маселенин азайбай жатышына себеп болууда.

Коомчулукта белгиленип келгендей, азыркы тапта аялдардын зордук-зомбулукка учурашын биринчи кезекте өлкөдөгү экономикалык абал, башкача айтканда аялдардын үй-бүлөдөгү экономикалык көз карандылыгы, алардын укуктун сабатынын жетишсиздиги шарттап жатат. Ал эми аялдардын «Сезим» кризистик борборунун жетекчиси Бүбүсара Рыскулованын айтымында, аялдарга зордук-зомбулук жасалышынын түпкү себеби үй-бүлөдөгү тарбияда жатат деп белгилейт.

Мунун эң негизги тамыры – үй-бүлөдөгү тарбия. Эгерде бала үй-бүлөдө зордук-зомбулукту көп көрсө, ата-энеси бири-бирине жаман мамиле кылып, бири-бирин уруп-токмоктошсо, анда ошол бала кийин өз турмушуна, өз үй-бүлөсүнө ошол адатты алып келет. Бул нерсе анын эркинен тышкары да болуп кетет. Демек, үй-бүлөдө бала кандай тарбия алганы кийин анын үй-бүлөсүндө өкүм сүрө турган мамилелерге чоң таасир берет.

Эмне үчүн Европада, өнүккөн өлкөлөрдө аялдардын укуктары дээрлик жакшы корголот? Анткени ал жакта аял өзүн-өзү багып кете алат. Өзүнүн калдыр-баркын, ар намысын сезет, коргой алат. Ал эми бизде укугу бузулган аялдар үчүн көчөдө калуу коркунучу чоң. Ошон үчүн биз аялдарга шарт түзүшүбүз керек.

Азыр өлкө боюнча үй-бүлөдөгү зомбулуктан жабыр тарткан аялдарга жардам берүүчү кризистик борборлор түзүлгөн. Алардын ишине кандай баа берсе болот? Зомбулукту алдын-алууда мамлекеттик деңгээлде кризистик акыбалда калган жарандарга жардам берүү колго алынбай жаткандыгын коомчулук айтып келет.

Зомбулуктун өрчүшү мамлекет тарабынан үй-бүлө институтуна кандай көңүл бурулуп жатканды-

гына, адам укугуна кандай мамиле жасалгандыгына байланыштуу болот. Бизде оор акыбалда калган жарандарга мамлекеттик деңгээлде жардам берүү колго алынбай келет. Кризистик борборлор бар, бирок аз. Бардык эле кайрылгандарга жетише албайт, бул жаатта акысыз жардам көрсөтүүчү психолог адистер дагы тартыш.

Аялзатынын зордук-зомбулук көрүшү өзгөчө түштүк аймагында кадыресе көрүнүш катары эле кабыл алынат. Кыз туулганынан баштап эле эркек баланын алдында ага бир аз басынтуу менен мамиле жасалганы көрүнүп эле турат. Ал эми үйдө күйөөсүнүн аялына кол көтөрүп уруп-сабаганын себеби сурамжылоонун негизинде эркектердин көпчүлүк бөлүгү мыйзам ченемдүү көрүнүш катары санашат. Облустук ички иштер башкармалыгынан алынган маалыматка караганда, соңку мезгилде үй-бүлөсүндө кордук көргөн аялдар тартип коргоо органдарынан жардам сурап келген учурлар көбөйүүдө дейт. Ошондой эле күнүмдүк кыйынчылыктын айынан ар кандай кылмыштарга барган аялдар да көбөйүүдө. Маселен, баңгизаттарга байланышкан кылмыштардын 30% кыз-келиндер жасашат. Ал эми үй-бүлөдө зордук-зомбулукка кабылгандар тартип коргоо органдарынан башка кайрылаар жери жок. Кризистик борборлор болсо алардын көйгөйлөрүн чечип берүүгө чабалдык кылышат.

«Үй-бүлөлүк зордук-зомбулукту жоюш үчүн коомчулукта кандай иш-чаралар жүргүзүлүшү керек?»

Эми үй-бүлөлүк зордук-зомбулукту жоюунун жолу – биз мектептерге, жогорку окуу жайларына үй-бүлө тууралуу, зордук-зомбулук тууралуу сабактарды, атайын семинарларды киргизишибиз керек. Үй-бүлөдөгү тарбияны жакшыртуушыбыз керек. Зордук-зомбулуктун алдын алууга аракет жумшашыбыз керек, ошондой эле аялдарга кол көтөргөн эркектерге карата мамлекет чара көрүшү керек.

Эркектер «коңшум же башка бирөө көрүп калса, мени соттошу мүмкүн, жоопкерчиликке тартышы мүмкүн», деп сезгендей болушу керек. Үй-бүлө укуктарын жүзөгө ашыруу – бул үй-бүлөлүк укуктук мамилелердин катышуучуларынын өздөрүнө тиешелүү үй-бүлөлүк субъективдүү укуктарын жана милдеттерин жүзөгө ашыруусу.

Кыргыз Республикасынын үй-бүлө кодексинин 8-беренеси «үй-бүлө укуктарын жүзөгө ашыруу жана үй-бүлөлүк милдеттерди аткарууга» арналып, анда:

1. Жарандар үй-бүлө мамилелеринен, анын ичинде ушул укуктарды коргоо укуктарынан келип чыгуучу өздөрүнө таандык болгон укуктардан өздөрү каалагандай пайдалана алышаары: үй-бүлө мүчөлөрүнүн өз укуктарын жана өз милдеттерин жүзөгө ашыруусу үй-бүлөнүн башка мүчөлөрү менен башка жарандардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын ар бир жаран билүүсү учурдун талабы.

2. Алар бул укуктардын милдеттерине карама-каршы жүзөгө ашырылгандан тышкаркы учурларда болсо, үй-бүлө укуктары мыйзам тарабынан коргоого алынаары, мындан Кыргыз Республикасынын үй-бүлө кодекси Кыргыз Республикасынын жарандарына өзүнүн үй-бүлөлүк укуктарын жүзөгө ашырууну жана коргоону өз эркине берүүсү келип чыгаары белгилүү болушу керек.

Адабияттар:

1. Тулкуева В.Т. Үй-бүлө укугу. // Окуу-усулдук куралы 2013-ж. - 214-б.
2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 27.06.2010. (28.12.2016-ж. өзгөртүү жана толуктоолор).
3. Кыргыз Республикасынын үйбүлө кодекси 30.08.2003. (02.03.2017-ж. мыйзамынын редакциясына ылайык).
 - а. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси 01.10.1997.

Рецензент: к.ю.н., доцент Орозов Ж.Ж.